

foren utilitzats en diferents ocasions i períodes per les tropes feixistes immerses en el conflicte. Aquest fet, que s'intentava fer de forma secreta, feia mantenir en alerta l'estament militar davant possibles ocupacions de l'illa pel seu valor geoestratègic, tant de les forces de l'eix com dels aliats, tal com dèiem a la introducció d'aquest estudi.

Molts dels terrenys de l'Agrupació Est on s'havien de fer els estudis que hem anat descrivint al treball que presentam, d'alguna forma ja havien estat provats i explorats militarment a l'inici de la Guerra Civil durant el desembarcament de les tropes republicanes del capità Bayo i ben segur que això, a l'hora de planificar la defensa que manava el capità general, es va tenir ben present, tot tenint en compte, també, l'evolució experimentada en els quasi 8 anys que havien passat des d'aquell episodi bèl·lic en matèria defensiva militar i, entre d'altres factors, l'augment en la dotació armamentística i de personal provinent de la península que havia experimentat tota l'illa a partir de l'abril de 1943 a petició del capità general Kindelán.

L'educació durant els primers anys del franquisme. Mestres de les escoles públiques del terme municipal de Manacor (1940-1950)

Antoni Auli Ginard i Joan Pons Julià

Introducció

El règim franquista pretenia eliminar l'obra educativa de la Segona República Espanyola, difondre dins les escoles els principis ideològics dels vencedors de la Guerra Civil espanyola, establir un ideari pedagògic basat en el nacional-catolicisme i depurar del magisteri el personal docent que no fos afí al règim. El sistema educatiu franquista es va definir com a autoritari, nacionalcatòlic, sexista, classista, ultranacionalista espanyol, dogmàtic, doctrinal, reaccionari i oposat a les innovacions pedagògiques. Tot el contrari del que proposava el sistema educatiu de la II República, que es caracteritzava per ser democràtic, laic, promotor de la igualtat de sexes mitjançant la coeducació, igualitari, integrador, respectuós amb les llengües i cultura pròpies de les regions autònomes, plural, contrari a l'adoctrinament i obert a les innovacions pedagògiques.

L'autoritarisme era un dels trets essencials del nou sistema educatiu. Per això, els principis que regien la relació entre mestres i alumnes eren els d'unitat, jerarquia, obediència i disciplina. Un dels objectius principals era «formar la voluntat, la consciència i el caràcter del nin en ordre al compliment del deure i el seu destí etern». Els mestres no només havien de mostrar als alumnes la necessitat del principi d'autoritat a l'escola, sinó també en tots els nivells de la vida. Hom pot parlar d'escola autoritària o fins i tot d'escola quarter.

El nacionalcatolicisme determinava el sistema educatiu franquista perquè la religió catòlica inspirava els programes educatius de tots els nivells. S'havia d'impregnar d'esperit religiós la tasca educativa, així com d'esperit patriòtic. D'altra banda, l'escola pública havia de ser subsidiària dels col·legis de l'església.

El sistema educatiu franquista era sexista; establia l'estricta separació de nins i nines i una formació diferenciada per ambdós sexes. Considerava que la coeducació era contrària als principis religiosos del Moviment i la suprimia. A més a més, l'educació havia de ser diferenciada. José Pemartín, cap del Servei Nacional d'Ensenyament Mitjà i Superior del Ministeri d'Educació, havia dit que les dones que fessin el batxillerat i arribessin a la universitat havien de ser una excepció i que el seu destí era la llar. Així, l'educació de les nines es caracteritzava per un nivell educatiu inferior i per una educació diferent encaminada a assolir el seu rol de mestresses de casa a través de la desvalorització continuada de la seva espontaneïtat i la seva manera de ser, ja que, fes el que fes, la nina era considerada per definició inferior al nin, que constituïa el model general d'individu. Això va significar la introducció d'assignatures especials per a les nines seguint el criteri establert per una ordre de març de 1938:

En las escuelas de niñas brillará la femineidad más rotunda, procurando las maestras, con labores y enseñanzas apropiadas al hogar, dar carácter a sus escuelas, tendiendo a una contribución práctica a favor de nuestro glorioso ejército.

L'educació franquista era per demés classista. De fet, existien dos sistemes educatius al país: un per a les famílies de les classes altes i mitges que duïen els seus fills als col·legis religiosos i que aconseguïen arribar a la universitat, i un altre per als sectors socials menys afavorits, que duïen els seus fills a les escoles nacionals i que quasi mai passaven de l'ensenyament primari al mercat de treball.

L'altra gran pedra angular era l'ultranacionalisme espanyol. La Llei d'ensenyament primari de 1945 diu al respecte:

Artículo sexto. Es misión de la educación primaria, mediante una disciplina rigurosa, conseguir un espíritu nacional fuerte y unido e instalar en el alma de las futuras generaciones la alegría y el orgullo de la Patria, de acuerdo con las normas del Movimiento y sus Organismos.

Artículo séptimo. La lengua española, vínculo fundamental de la comunidad hispánica, será obligatoria y objeto de cultivo especial, como imprescindible instrumento de expresión y de formación humana, en toda la educación primaria nacional.

El dogmatisme estava present en totes les disciplines i era més evident en l'ensenyament de la història, supeditada a la doctrina de l'església catòlica i de la Falange (FET i de las JONS). Com va destacar l'historiador Tuñón de Lara:

En la educación franquista la historia estaba considerada «como una simple interpretación ideológica del pasado que servirá para modelar el espíritu de los niños y de los jóvenes», «una sierva de la enseñanza política y eclesiástica»

El que pretenia el sistema educatiu franquista era més adoctrinar i no ensenyar. Dins les aules, els materials i llibres de text havien de passar la censura per evitar que hi hagués continguts considerats massa liberals i, per tant, quedaven prohibits aquells aspectes relacionats amb els darreres corrents científics o pedagògics europeus, i eren dominants els continguts i valors de la religió catòlica. L'article núm. 1 de la Llei d'ensenyament primari de 1945 deia:

La educación primaria tiene como objetivo formar la voluntad, la conciencia y el carácter del niño para el cumplimiento del deber y su destino eterno; infundir el amor y la idea de servicio a la patria, de acuerdo con los principios inspiradores del Movimiento.

A partir de 1940, aquesta funció la va desenvolupar l'assignatura de Formació del Espíritu Nacional, que era impartida per membres de Falange.

D'altra banda, el caràcter reaccionari de la tasca educativa franquista i la seva oposició a qualsevol innovació pedagògica es pot observar en un discurs pronunciat pel tinent de batle de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona davant els mestres assistents a un curset d'orientació celebrat l'any 1939:

Se ha de lograr la transformación entera de aquel Magisterio que se llamó español, sin serlo más que por residencia, porque prescindía de la luz que irradiaban los propios pedagogos nacionales como Luis Vives, San José de Calasanz, San Ignacio de Loyola y el moderno Padre Manjón y buscaba ser reflejo de las orientaciones extranjeras de los Pestalozzi, de los Froebel, de los Decroly y de los Montessori; de aquel lastimoso Magisterio que se inspiró exclusivamente en los principios de la revolución francesa, de la libertad, de la igualdad y la fraternidad, a través de los cuales llegó a la escuela sin Dios [...]

El desenvolupament cultural de la II República fou extirpat de forma abrupta amb el règim franquista. Un gran sector d'intel·lectuals fou condemnat a l'exili i la història es va posar al servei propagandístic nacional. Es va reprimir la llibertat d'expressió en tots els mitjans de comunicació, es va imposar el castellà com a llengua única i mitjançant el control dels mitjans de comunicació el règim enviava a la societat una imatge propagandística de si mateix. La cultura oficial fins i tot va comptar amb una obra del propi general Franco, la pel·lícula Raza. Es va prohibir la importació de llibres i revistes estrangeres impeding així la lectura d'autors d'altres països i van perdre molta importància els músics espanyols.

La secció femenina de Falange pretenia desenvolupar nombroses activitats, partint de la tasca de les instructores seleccionades d'entre el més granat de la classe mitjana: es creà la Germandat de la ciutat i el camp, dirigides per les filles de camperols rics i les de Puericultura; s'organitzaren corals de la secció

femenina i es revalorà el folklore popular; s'impartiren classes nocturnes per a les criades que no sabessin llegir ni escriure; es creà una Secció de Costura i Propaganda on es projectaven documentals cinematogràfics alemanys i italians, com el titulat *Alas milagrosas* sobre l'aviació del III Reich. D'altra banda, s'organitzaven classes de mecanografia, taquigrafia i comptabilitat per a la gran quantitat d'al·lotes que trobaven col·locació com a secretàries a les empreses.

A l'època franquista els docents foren figures clau per a la transmissió dels valors i ensenyaments nacionalcatòlics sobre els infants. Hi havia un especial interès a formar nous mestres que tinguessin ben present el model escolar d'acord amb la relació pàtria-religió. La seva preparació pedagògica i psicològica pretenia dotar-los d'una cultura, d'acord amb els nous valors dictatorials, i convertir-los en exemples de moralitat, vocació i autoritat, abocats a adoptar el perfil de mestres als quals els importà la formació científica dels seus alumnes al servei de tres ideals: Déu, Espanya i el nacionalsindicalisme. Per això les escoles es varen omplir d'excombatents, mutilats de guerra, familiars de caiguts en combat i individus de reconeguda adhesió al règim. Malgrat això, molts dels mestres que exerciren en aquells anys pertanyien al Pla de Formació de Mestres de 1931, un dels millors plans que ha existit. Els docents que varen sortir d'aquell pla professional van ser els que es trobaren de sobte enmig d'una guerra que ho va esbucar tot, però ells seguien essent els mateixos.

La tasques que realitzaven els docents eren d'obligat compliment segons els programes proposats pel Règim i rebien un ferri control ideològic i un sever adoctrinament. Els mestres en la seva pràctica docent havien d'impartir una disciplina fèrria i inculcar valors com l'esforç o el sacrifici, i era a través del càstig físic i psicològic com afavorien que els alumnes es convertissin en éssers dòcils i obedients. Els estudiants es convertien en la figura a formar, instruir i ensinistrar, a la qual corresponia mostrar submissió i obediència, dominada mitjançant les ordres, la imposició, la repressió, la cohibició, el càstig i la repetició.

El dia a dia dels alumnes estava marcat per rituals. Al començament de la jornada era alçada la bandera de Falange; els alumnes, acompanyats del director, es posaven en files fermes i es cantava el *Cara al sol* a l'exterior de l'edifici. Els mestres proclamaven la consigna del dia o de la setmana i es desfilava cap a les classes, cantant himnes patriòtics en molts de casos. A la paret central de l'aula hi havia un Sant Crist flanquejat pels retrats de Franco i José Antonio Primo de Rivera. Distribuïts en fileres per l'aula, els pupitres vells de fusta amb tinters de porcellana miraven cap a una llarga pissarra i a la vora, la taula del mestre sobre una tarima de fusta. Damunt la taula solia reposar algun llibre, quadern de notes, llista dels alumnes, regles i verducs de fusta de diferent casta i mida o les

joguines requisades pel mestre (baldufes, bolles, tiradors...). Un mapa, quadres amb normes ortogràfiques, alguna prestatgeria i una vitrina amb els trofeus esportius solien decorar la sala. Finalment, a la paret posterior, una tira de penjadors per a les bates i els abrics dels alumnes. Qualsevol criaturada, sortida de to o dolència tenia el seu càstig físic sobre les mans, les natges o l'esquena. Fins i tot, xerrar quan el mestre havia ordenat silenci o no saber la lliçó suposava sortir al passadís, romandre dret amb els braços en creu, aguantar llibres damunt les mans o el cap i passar estones de genolls al mig de la classe. Els càstigs, si el culpable no donava una passa endavant i confessava, podien ser col·lectius. Un dels delictes més castigats era el de fer servir la parla mallorquina a l'escola.

Al final de la jornada es baixava la bandera i es repetia la consigna ¡Por el Imperio hacia Dios! ¡Viva Franco! També havien de resar l'oració en record a José Antonio i «un padrenuestro por los Caídos por Dios, España y su revolución nacional sindicalista» que havia de ser contestat amb el crit ¡Presentes! També, tant a l'escola pública com a la privada, es resava en entrar i sortir de classe.

Mestres de les escoles públiques 1940-1950

Quan va esclatar la Guerra Civil, pel que fa a escoles públiques, a Manacor hi havia una escola graduada de nins amb quatre seccions, tres escoles unitàries de nins, quatre de nines i dues escoles de pàrvuls. A més a més, existien cinc escoles rurals mixtes i dues escoles unitàries a Porto Cristo, una de nins i una de nines. Presentarem una breu ressenya biogràfica dels mestres i les mestres i també assenyalarem alguns casos que ja van aparèixer a la comunicació sobre la depuració del magisteri que vam presentar a les Jornades d'Estudis Locals de Manacor de l'any 2018 (X JEL).

Escola graduada de nins de Manacor

Creada per OM del 2 de març de 1932 a partir de la transformació de quatre escoles unitàries (direcció i tres seccions de graduada).

Direcció

Guillem Tur Sitjar (X JEL). Palma, 1901. Mestre de primer ensenyament (1922). Després d'exercir com a interí a les escoles de nins de Pòrtol i Sant Rafel (Eivissa) i com a propietari a la de Porto Cristo, dia 29 d'agost de 1933 prengué possessió, per CGT,¹ d'una secció de la Graduada de nins de Manacor, de la qual

¹ Concurs general de trasllats. Adjudicació de les destinacions atorgades als funcionaris docents del

el 15 de gener de 1935 fou nomenat director en propietat després d'haver-lo exercit com a interí. Dia 31 d'agost de 1957 va passar a la Graduada de la Soledat (Palma), on es jubilà l'any 1971.

Secció primera

Francisco Jara Martínez (X JEL). Alborea (Albacete), 1905. Mestre de primer ensenyament (1930) i practicant de medicina i cirurgia. Va ser mestre de Pina. Dia 21 de gener de 1936, prengué possessió d'una secció de la Graduada de nins de Manacor. Dia 1 d'octubre de 1936 fou suspès de feina i sou durant el primer procés de depuració del magisteri. El 19 d'abril de 1937 fou reintegrat a la seva plaça i el 16 de novembre es va resoldre el seu expedient de depuració amb la sanció de tres mesos de suspensió i inhabilitacions diverses. Complida la sanció, dia 1 d'abril de 1938, va tornar a l'escola i l'any 1957 en fou nomenat director. El 31 d'agost de 1963 passà a la Graduada del Vivero (Palma), on es jubilà l'any 1967.

Secció segona

Julio Evelio Elegido Ortega (X JEL). Brihuega (Guadalajara), 1903. Mestre de primer ensenyament (1926) i batxiller. Després d'exercir com a mestre a diverses escoles de Guadalajara, el 24 d'octubre de 1934 prengué possessió d'una secció de la Graduada de nins de Manacor. Durant el primer procés de depuració del magisteri fou desplaçat² a la Graduada de nins de Pollença, on exercí fins el 14 de setembre de 1937, que va tornar a la Graduada de Manacor. El setembre de 1940 fou sancionat amb suspensió de feina i sou durant dos anys, trasllat fora de la província i diverses inhabilitacions i deixà l'escola.

Sebastià Fiol Sansó. Palma, 1919. Mestre de primer ensenyament (1941). Abans de tenir títol de mestre, però després d'haver finalitzat els estudis, va exercir com a mestre interí substituït a la Graduada de nins de Manacor entre el 24 d'octubre de 1940 i el 26 de gener de 1941.

Enrique Viso Llamas. Sant Esteve de Castellet (Barcelona), 1887. Mestre elemental de primer ensenyament (1905). Fins l'any 1929 va exercir a diverses escoles de Tarragona i Lleida, on obtingué nombrosos premis per la seva tasca docent. Dia 1 d'abril de 1929, gràcies a un trasllat, arribà a Mallorca i prengué possessió com a propietari de la unitària de nins Estados Unidos de Palma, on va

cos de mestres a partir dels seus mèrits.

² Trasllet forçós a causa d'una ordre ministerial durant el primer procés de depuració del magisteri a Mallorca.

exercir fins dia 9 d'octubre de 1934, que va passar a la Graduada de nins de la Soledat (Palma). Dia 1 d'octubre de 1936 fou suspès de feina i sou a nivell administratiu. Tot i això, el mestre havia estat detingut i empresonat el 19 d'agost de 1936 i no fou alliberat fins dia 13 d'agost de 1938.

Dia 27 de gener de 1941, per trasllat forçós a causa de la sanció i després de ser cancel·lat el seu darrer tram de suspensió, arribà a la Graduada de nins de Manacor, on va fer feina fins el 31 d'agost de 1949, que va cessar per passar a la Graduada del Secar de la Real, de la qual va arribar a ser director.

Maties Barceló Adrover. Felanitx, 1914. Mestre de primer ensenyament (1944). Va ser mestre de l'escola de Son Prohens i de la Graduada de nins de Felanitx. Dia 1 de setembre de 1949 fou traslladat a la Graduada de Manacor, on només va fer feina quatre mesos.

Antoni Rebassa Bisquerra. Campanet, 1904. Mestre de primer ensenyament (24-07-1944). Després d'exercir com a interí a les escoles d'Alcúdia i de Formentera, dia 11 de gener de 1950 arribà a la Graduada de nins de Manacor també com a interí. Hi va romandre poc temps ja que, el 31 d'agost del mateix any, va cessar per l'arribada d'un mestre propietari.

Sebastià Perelló Llull. Manacor, 1903. Mestre de primer ensenyament en concepte de Batxiller (1926). Va ser mestre de les escoles de Montuïri núm. 1 i núm. 3 de Manacor, unitària mixta de Villamoñico (Santander), unitària de nins núm. 1 de Montuïri i Graduada mixta del mateix poble, on fou nomenat director (1936). Durant el primer procés de depuració fou suspès d'ocupació i sou. Resolt el seu expedient de depuració passà a la unitària de nins de Campanet, però no hi va arribar a anar i fou traslladat a la unitària de nins núm. 1 de Capdepera. Dia 2 de juny de 1939 passà a la Graduada de nins de Santa Margalida, on va romandre fins el 31 d'agost de 1950, que tornà a Manacor, en aquest cas a la Graduada de nins. L'any 1956 també fou suspès d'ocupació i de sou, però per altres motius.

Secció tercera

Mariano Torri Llobet. Eivissa, 1903. Mestre de primer ensenyament (1928) i batxiller. Va ser mestre a les escoles de Santa Gertrudis (Santa Eulàlia), Maó, Montuïri i Sant Jordi (Sant Josep d'Eivissa). Dia 1 d'octubre de 1936 fou suspès de feina i sou fins el 15 d'abril de 1937. Resolt el seu expedient de depuració, dia 13 d'octubre de 1937 fou desplaçat a la Graduada de Manacor. Quan tornà el mestre Julio E. Elegido, fou traslladat a la Graduada de nins de Binissalem.

Julio Evelio Elegido Ortega (X JEL). Dia 28 de gener de 1942 es va resol-

dre el seu expedient de depuració i el 9 de febrer del mateix any fou rehabilitat, a la secció tercera de la Graduada, però amb la inhabilitació per ocupar càrrecs directius i de confiança. Va fer feina a l'escola fins el 12 de febrer de 1959, que va morir. El darrer any va estar de baixa a causa d'una greu malaltia.

Escola unitària de nins núm. 1 de Manacor

Josep Vandellós Ventosa (X JEL). Mont-roig (Tarragona), 1892. Mestre elemental i mestre de primer ensenyament (1932). Després d'exercir a dues escoles catalanes, el 12 d'abril de 1929 prengué possessió de la unitària núm. 1 de Manacor per trasllat voluntari. Durant el primer procés de depuració fou nomenat director de la Graduada de nins de Manacor, on va exercir fins el 14 de setembre de 1937, que tornà a Manacor. Va ser mestre de l'escola fins dia 24 de gener de 1957, que va morir amb 64 anys.

Escola unitària de nins núm. 2 de Manacor

Jaume Amengual Martorell. Caimari, 1906. Mestre de primer ensenyament (1932), batxiller i advocat. Va exercir com a interí a les graduades de nins de Santanyí i Lluçmajor. El 24 d'octubre de 1939 arribà a la unitària de nins núm. 2 de Manacor per ocupar la plaça del mestre sancionat Sebastià Galmés Llull. Després de poc més d'un any, el 27 de novembre de 1940, va cessar.

Mariano Pérez Castañiza. Figueres (Girona), 1892. Mestre elemental de primer ensenyament (1916) i batxiller. Després de fer feina a diverses escoles de Balears, Canàries i Catalunya, el 28 de novembre de 1940, per trasllat forçós derivat de la sanció pel procés de depuració, va arribar com a mestre propietari a la unitària núm. 2 de Manacor. Posteriorment va passar a la Graduada de Sa Torre (Manacor), de la qual fou nomenat director, i on es va jubilar l'any 1962.

Escola unitària de nins núm. 3 de Manacor

Luis Julve Escriche (X JEL). Cantavieja (Terol), 1902. Mestre de primer ensenyament (1927). Va ser mestre de les escoles de Las Granjas-Cella (Terol) i Engertal-Pola de Allende (Astúries). Dia 18 de setembre de 1933 prengué possessió per CGT de l'escola unitària de nins núm. 3 de Manacor. Durant el primer procés de depuració fou destinat a la Graduada de nins de Manacor, on exercí fins el 15 d'octubre de 1937. Es va jubilar l'any 1967 essent mestre de la Graduada de nins de Sa Torre (Manacor).

Escola unitària de nines núm. 1 de Manacor

Andrea Juan Verdera (X JEL). Manacor, 1872. Mestra superior de primer ensenyament (1894). Va exercir a les escoles de Sant Llorenç des Cardassar, Viladonja (Girona), Fornells, ses Salines i Inca. Dia 1 d'abril de 1930 arribà a la unitària de nines núm. 1 de Manacor. El 7 de desembre de 1942 es va jubilar a l'edat reglamentària de 70 anys.

Magdalena Tur Colomar. Eivissa, 1880. Mestra elemental de primer ensenyament (1907). Mestra de Puigpunyent, Sant Joan Baptista, ses Salines, Montpol (Lleida), Selva, Andratx, Santa Catalina (Palma), Atarazanes (Palma) i El Vivero (Palma). Dia 1 de juny de 1943, a causa de la resolució del seu expedient de depuració, va arribar a la unitària núm. 1 de nines, on va fer feina fins el 23 de gener de 1950, que es va jubilar.

Antònia Palmer Barceló. Palma, 1924. Mestra de primer ensenyament (1947) i batxiller. Va exercir a l'escola entre l'11 de febrer de 1950 i el 31 d'agost de 1951.

Escola unitària de nines núm. 2 de Manacor

Constància Ribé Bonjorn (X JEL). Palau d'Anglesola (Lleida), 1875. Mestra superior de primer ensenyament (1902). Va exercir a diverses escoles de Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona, Pollença i Sineu. Dia 1 de febrer de 1921 arribà a la unitària de nines núm. 2 de Manacor, on va fer de mestra fins dia 31 de desembre de 1943, que va deixar l'escola.

Antònia Moner Alemany. Andratx, 1919. Mestra de primer ensenyament (1944). Va exercir a l'escola entre l'1 de gener de 1944 i el 30 de setembre de 1946.

Angela Carbou Reste. Palma, 1897. Mestra de primer ensenyament (1919). Va fer feina a l'escola des de dia 1 d'octubre de 1946 fins dia 15 de juliol de 1967, que es jubilà, a l'edat reglamentària de 70 anys.

Escola unitària de nines núm. 3 de Manacor

Rosa Santandreu Garau. Santa Margalida, 1917. Mestra de primer ensenyament (1936). El seu primer destí va ser l'escola unitària de nines núm. 3 de Manacor, on va fer feina del 24 de setembre de 1938 al 27 de novembre de 1940, que passà a la Graduada del seu poble natal, on va romandre fins l'any 1984, que es va jubilar.

Margarita Anckerman Canet. Palma, 1882. Mestra superior de primer ensenyament (1905). Durant el procés de depuració del magisteri, essent mestra de l'escola de nines de Santa Eulàlia del Riu, fou sancionada amb trasllat dins la província. A causa d'aquesta sanció va arribar a la unitària núm. 3 de Manacor dia 28 de novembre de 1940. L'any 1941 li van concedir diverses llicències per malaltia. Després de presentar recursos, revisaren el seu expedient de depuració i li commutaren la sanció. Dia 9 de gener de 1942 va tornar a Santa Eulàlia.

Maria Rubí Armajach. Minas (Uruguai), 1901. Mestra de primer ensenyament (1920). El 23 de gener de 1942 va arribar com a mestra interina i va fer feina a l'escola fins el 31 de desembre de 1943.

Henedina Gallego Caparrós (X JEL). Dia 1 de gener de 1944 arribà a la unitària núm. 3 de Manacor. Va seguir a Manacor durant tota la seva vida professional. Es va jubilar el mes de desembre de 1976 essent mestra del CNM Antoni Maura.

Escola unitària de nines núm. 4 de Manacor

Joana Aina Estelrich Ferrer (X JEL). Selva, 1893. Mestra de primer ensenyament (1910) i batxiller. Va ser mestra a diverses escoles d'Eivissa. El 24 de gener de 1936 passà a l'escola unitària de nines núm. 4 de Manacor. Durant el primer procés de depuració va fer feina a la Graduada de nines d'Inca. Dia 15 de setembre de 1937 tornà a Manacor, on va romandre fins dia 4 de novembre de 1940. Quan l'escola deixà de funcionar fou traslladada a la secció de pàrvuls de la Graduada de nins d'Inca, on va morir el 22 de gener de 1941.

Maria Pons Siquier. Sa Pobla, 1899. Mestra de primer ensenyament (1926). Va ser mestra d'aquesta escola del 14 de desembre de 1942 al 30 de maig de 1943. L'escola havia estat quasi dos anys sense mestra, possiblement estava tancada.

Francisca Borràs Morro. Palma, 1902. Mestra de primer ensenyament (1931). Exercí a l'escola entre el 24 de novembre i el 31 de desembre de 1943.

Amparo Font Serra. Apareix com a «Ausente» per Ordre de 19-02-1943.

Maria Rubí Armajach. Minas (Uruguai), 1901. Mestra de primer ensenyament (1920). Exercí a l'escola del 17 de març de 1944 al 15 d'abril de 1945.

Margalida Rosselló Fe. Inca, 1918. Mestra de primer ensenyament en concepte de batxiller (1942). Va exercir en aquesta escola del 16 d'abril de 1945 al 30 de setembre de 1947.

Asunción Mañé Palau. Vilallonga del Camp (1895). Mestra de primer en-

senyament (1916). Va arribar a l'escola gràcies a un CGT dia 1 d'octubre de 1947 i hi va romandre fins dia 17 d'agost de 1965, que es va jubilar amb 70 anys.

Escola de pàrvuls núm. 1 de Manacor

Henedina Gallego Caparrós (X JEL). Santoña (Santander), 1911. Mestra de primer ensenyament (1932). Va ser mestra de les escoles d'Eivissa i Muro. Dia 12 de novembre de 1934 prengué possessió de l'escola de pàrvuls núm. 1 de Manacor. Durant el primer procés de depuració, va prendre possessió de l'escola unitària de nines núm. 4 de Manacor, on va fer de mestra fins dia 14 de setembre de 1937, que tornà a la de pàrvuls fins que cessà el 31 de desembre de 1943.

Francisca Borràs Morro. Palma, 1902. Mestra de primer ensenyament (1931). Després de cessar a la unitària de nines núm. 4, dia 1 de gener de 1944 arribà a aquesta escola de pàrvuls, on va fer feina fins el mes de gener de 1945.

Entre dia 1 de febrer de 1945 i dia 30 de setembre de 1946 va regentar l'escola l'opositora en pràctiques **Maria Rosario Mora Antillach.**

Margalida Font Riutort. Sant Joan, 1911. Mestra de primer ensenyament (1931). Arribà a l'escola dia 1 d'octubre de 1946 i hi va fer feina fins el 31 d'agost de 1954, que cessà per anar a fer feina a l'escola del seu poble natal.

Escola de pàrvuls núm. 2 de Manacor

Lluïsa Fuster Cortès (X JEL). Manacor, 1905. Mestra de primer ensenyament (1929). Va ser mestra de les escoles de nines núm. 1 de Manacor i Pollença. Dia 6 de juliol de 1934, per oposicions, prengué possessió de l'escola de pàrvuls núm. 2 de Manacor. Durant el primer procés de depuració va ser mestra de la Graduada de nines de Pollença fins dia 14 de setembre de 1937, que tornà a la seva plaça. Va seguir fent feina a Manacor durant tota la seva vida professional. Es va jubilar el febrer de 1975 essent mestra del CNM Antoni Maura.

Escola unitària mixta de s'Espinagar

Francesca Oliver Desclaux (X JEL). Palma, 1885. Mestra de primer ensenyament (1917). Va ser mestra de les escoles de Selva, Eivissa, Palma, s'Horta, Sencelles, Bunyola, s'Aranjassa, Sant Mateu (Eivissa) i Nuarbe (Gipuzkoa). Dia 15 de setembre de 1934, per CGT, prengué possessió de la unitària mixta de s'Espinagar. Durant el primer procés de depuració va fer feina a la unitària mixta de s'Estanyol. Dia 15 de setembre de 1937 tornà a la seva plaça, on va fer de mestra fins el 31 de desembre de 1943.

Antònia Rosselló Riera. Manacor, 1892. Mestra de primer ensenyament (1932). Va exercir en aquesta escola del 22 de gener de 1944 al 31 de gener de 1945.

Maria Codina Nadal. Manacor, 1920. Opositora en pràctiques i batxiller superior. Va fer feina a l'escola de dia 1 de febrer de 1945 al 30 de setembre de 1946.

Dolores Carrillo Franco. Cartagena, 1923. Mestra de primer ensenyament (1943). Hi va exercir de dia 1 d'octubre de 1946 al 31 de desembre de 1951.

Escola unitària mixta de Son Macià

Pere Garau Gelabert (X JEL). Palma, 1901. Mestre de primer ensenyament (1924). Va ser mestre de les escoles de Ferreries, Sant Llorenç des Cardassar, Sóller, Felanitx i Fontao (Pontevedra). Dia 1 de setembre de 1933 arribà a la unitària mixta de Son Macià. Durant el primer procés de depuració va fer feina a la unitària de nins núm. 1 de Manacor fins el 14 de setembre de 1937, que tornà a la seva plaça. Va exercir a l'escola fins el dia de la seva jubilació (24-07-1971).

Escola unitària mixta de sa Murtera

Miquel Ramis Moragues (X JEL). Petra, 1900. Mestre de primer ensenyament (1929). Després d'exercir a la unitària de nins de Vilafranca de Bonany, el 12 de novembre de 1934 arribà a la unitària mixta de sa Murtera. Durant el primer procés de depuració va fer feina a la Graduada de nins de Petra, el seu poble natal, fins dia 14 de setembre de 1937, que tornà a la seva plaça. El 20 de novembre de 1941 va cessar per excedència voluntària.

Antoni Mayol Gayà. Sant Joan, 1914. Mestre de primer ensenyament en concepte de batxiller (1940). Va ser mestre d'aquesta escola molt poc temps, entre el 29 de novembre i el 31 de desembre de 1941.

Andrés Pérez Mercader. Lluçmajor, 1902. Títol de mestre elemental (1920). Mestre de primer ensenyament (1932). Va exercir a l'escola entre dia 1 de gener de 1942 i el 30 de setembre de 1946. Havia estat suspès de feina i sou durant el procés de depuració del magisteri i posteriorment (1940) sancionat amb trasllat dins la província.

També van exercir a l'escola les mestres **Inès Ferrer Isern** entre l'1 d'octubre de 1946 i el 20 d'abril de 1950 i entre el 20 de juliol i el 31 d'agost de 1950. La seva substituta durant el temps que no va ser a l'escola fou **Magdalena**

Mulet Roca.

Francisca Artigues Cortès. Manacor, 1924. Mestra de primer ensenyament (1949). Va ser mestra entre dia 1 de setembre de 1950 i el 31 d'agost de 1951.

Escola unitària mixta del puig d'Alanar

Julián Martínez Ots (X JEL). Carcaixent (València), 1900. Mestre de primer ensenyament (1928) i batxiller. Va ser mestre de les escoles de Marines (València) i Hórreos (Lugo). Del 20 d'octubre de 1934 al 31 d'agost de 1948 va exercir a l'escola unitària mixta del puig d'Alanar.

També van fer feina a l'escola les mestres **Francisca Sintes Carbó** (curs 1948-1949), **Sebastiana Perelló Estelrich** (setembre-desembre 1949) i **Carne Servera Vaquer** a partir del 3 de gener de 1950.

Escola unitària mixta de Son Negre

Maria Luz Chéliz González. Fiscal (Osca), 1915. Mestra de primer ensenyament (1941). Entre dia 14 d'octubre de 1937 i dia 30 de juny de 1941 va exercir com a mestra-alumna del pla professional a l'escola mixta de Son Negre. Posteriorment, per dret de consort, va passar a la unitària núm. 9 de Santa Catalina (Palma).

Francesc Bosch Colom. Palma, 1912. Mestre de primer ensenyament (1930). Va ser mestre d'aquesta escola de dia 1 de juliol de 1941 al 31 de desembre de 1943, que va passar a la unitària de nins de Son Anglada (Palma).

Miquel Ramis Moragues (X JEL). Petra, 1900. Mestre de primer ensenyament (1929). Després de reingressar d'una excedència voluntària i de fer sis mesos de feina a l'escola de Castelltallat (Barcelona), dia 1 de gener de 1944 arribà a l'escola de Son Negre, on va exercir fins dia 30 de setembre de 1946.

Maria Codina Nadal. Manacor, 1920. Mestra de primer ensenyament en concepte de batxiller superior. Després de fer oposicions va ser mestra d'aquesta escola entre dia 1 d'octubre de 1946 i dia 11 de març de 1954, que passà a una escola d'Osca com a directora.

Escola unitària de nins de Porto Cristo

Joan Rigo Bonet. Manacor, 1908. Mestre de primer ensenyament (1934). Ocupava la vacant del mestre sancionat Mateu Perelló Lluçmajor. Va exercir a l'esco-

la com a mestre interí del 4 de novembre de 1939 al 30 de juny de 1942.

Gaspar Aguiló Forteza. Sa Pobla, 1915. Mestre de primer ensenyament (1942). Va ser mestre de l'escola de dia 1 de juliol de 1942 al 31 de desembre de 1943.

Josep Mari Viñas. Santa Eulàlia del Riu, 1919. Mestre de primer ensenyament en concepte de batxiller i alferes provisional. Va exercir a l'escola de l'1 de gener al 26 de febrer de 1944, que fou mobilitzat.

Pau Vidal Torres. Lloseta (1907). Mestre de primer ensenyament (1929). Exercí a l'escola entre el 27 de febrer de 1944 i el 31 d'agost de 1945. Posteriorment va continuar quan passà a ser Escola d'Orientació Marítima i Pesquera.

Sebastià Fiol Sansó. Palma, 1919. Opositor en pràctiques. Va fer feina a l'escola des de dia 1 de febrer al 31 d'agost de 1945. Posteriorment va ser mestre de Felanitx i, després d'unes oposicions, va ser traslladat a una escola de Lleida.

Joan Miquel Alemany. Andratx, 1916. Mestre de primer ensenyament (1936). Va arribar a l'escola dia 1 de setembre de 1945 i hi va romandre fins el 31 d'agost de 1970, quan l'escola ja era Graduada i ell n'era el director.

Escola unitària de nines de Porto Cristo

Concepción López-Hermosa y Rodríguez de Rivera (X JEL). Madrid, 1906. Mestra de primer ensenyament (1926). El 18 de gener de 1935 arribà per oposició de la unitària de nines de Porto Cristo. Durant el primer procés depurador fou suspesa de feina i sou. Dia 11 de novembre de 1939 fou rehabilitada i l'1 de gener de 1940 tornà a l'escola, però el 14 de març fou traslladada a la Graduada de nines d'Eivissa pel tancament d'aquesta escola. Detinguda i empresonada el 20 d'octubre de 1940. El 21 de novembre de 1940 fou separada definitivament del servei però el 25 d'abril de 1942 fou reintegrada a una altra escola.

Maria Ferrà Figuerola. Palma, 1918. Mestra de primer ensenyament (1941), batxiller i parvulista. Va fer feina a l'escola entre el 24 d'octubre de 1940 i el 30 de juliol de 1942. L'escola quedà vacant.

Josefa Quetglas Campomar. Palma, 1898. Mestra de primer ensenyament (1921). Va exercir a l'escola de dia 1 d'octubre de 1942 al 31 de gener de 1945.

Maria Ballester Miquel. Manacor, 1921. Opositora en pràctiques. Va exercir a l'escola entre l'1 de febrer de 1945 i el 30 de setembre de 1946.

Francisca Roca Cànaves. Petra, 1899. Mestra de primer ensenyament (1921). Va ser mestra de l'escola entre el 23 de novembre de 1946 i el d'agost de 1948.

Dia 1 de setembre de 1948 arribà a l'escola la mestra valenciana **Carme Voltès Bethancourt** i hi va romandre fins el 31 d'agost de 1954, que va tornar a València.

Breu aproximació etnogràfica a Cala Murada

Marcel Pich i Esteve

Introducció

Cala Murada és el nom que rep la urbanització situada a la cala homònima, a l'extrem sud-est del municipi de Manacor, a la frontera amb el terme de Felanitx. Aquest nucli de població, amb poc més de 2 quilòmetres quadrats, se situa als antics dominis de la finca de sa Plana Vella. Rere la platja, considerada semiurbana, hi ha un estany que els locals anomenen *el Lago*. Hi desemboquen el torrent des Fangar (o regueró de cala Murada, en el seu tram final) i es Riuet.

Cala Murada començà a urbanitzar-se l'any 1958 a través d'una constructora madrilenya. Feia només dos anys que s'havia aprovat la Llei sobre el règim del sòl i ordenació urbana, que va ser clau per al desenvolupisme i l'especulació efervescent d'aquell moment (González 2017, 54). Comença també en aquell moment el primer boom turístic: l'any 1957, la població que arriba a Mallorca en avió supera la que arriba en vaixell i el 1960 s'inaugura l'aeroport de Son Santjoan (Rullan 2007, 20).

El plànol de la urbanització de Cala Murada projectava un dibuix peculiar amb quatre grans cercles amb habitatges unifamiliars i zones verdes. Tot això podria, en certa manera, recordar la fórmula de la ciutat jardí tal com pregona Hans-W. Ellerbrock, alemany amb casa a Cala Murada, al seu llibre monogràfic sobre Cala Murada. En aquest sentit, la dècada del 1920 s'havia començat a urbanitzar la Ciutat Jardí entre el Molinar i el Coll d'en Rabassa, a la Badia de Palma. El 1933 començaven a aflorar les primeres urbanitzacions a Cala d'Or